AALBORG TEATER

HAMLET

UNDERVISNINGSMATERIALE
2016/17

Kære elever og undervisere

Dette undervisningsmateriale omhandler Aalborg Teaters opsætning af Shakespeares *Hamlet* sæson 16/17.

Materialet er sammensat af vikar i dramaturgiatet, Signe Tølbøll og det består af: Baggrundsmateriale, inspirationsmateriale og konkrete forslag til arbejde med *Hamlet* både før og efter forestillingen. Undervisningsmaterialet kan frit downloades og kopieres, og vi står som altid til rådighed for yderligere dialog i forbindelse med forestilling.

I er velkomne til at henvende jer til Aalborg Teater via mail: dramaturg@aalborg-teater.dk eller telefon: 96316026.

Som et særligt tiltag har vi denne gang af oversætter Niels Brunse fået lov til at udsende hele manuskriptet til undervisningsbrug. Hvis det ønskes, er det naturligvis også muligt at manuskriptet tilsendt – der er er tale om vores bearbejdning af Shakespeares original. God læselyst, god arbejdslyst og ikke mindst god fornøjelse med forestillingen!

OBS: Vi gør opmærksom på, at materialet indeholder beskrivelser, som afslører handlingen i forestillingen.

Holdet bag Aalborg Teaters *Hamlet* sæson 16/17:

Forfatter: William Shakespeare

Oversat af: Niels Brunse

Bearbejdelse og dramaturgi: Jens Christian Lauenstein Led

Instruktør: Hans Henriksen

Scenograf: Nicolaj Spangaa

Lysdesinger: Mathias Hersland

Lyddesigner: Jonas Hvid

Musiker: Olav Gudnason

Medvirkende:

Hamlet, prins af Danmark:	Patrick Baurichter
Claudius, konge af Danmark, Hamlets onkel:	Martin Ringsmose
Gertrud, dronning af Danmark, Hamlets mor:	Marion Reuter
Horatio, Hamlets ven og medstuderende:	Kasper Dalsgaard
Polonius, kongens rådgiver:	Henrik Weel
Ofelia, datter af Polonius:	Ena Spottag
Laertes, søn af Polonius:	Niels Anders Manley
Gyldenstjerne, Hamlets tidligere skolekammerat:	Steffen Berenthz Eriksen
Rosenkrans, Hamlets tidligere skolekammerat:	Jacob Moth-Poulsen
Skuespilleren:	Jørgen W. Larsen

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Oplæg

- Kort om Shakespeare og *Hamlet*
- Kort om Aalborg Teaters opsætning af *Hamlet* sæson 16/17

Bag om forestillingen

Bag om karakteren

At arbejde med forestillingen

- Arbejdsopgaver
    - Før forestillingen
    - Efter forestillingen

Artikel: Hvad er en Slyngelstat

Bilag 1: To be or not to be

Bilag 2: Kærlighedsbarnet, af Bisse

Bilag 3: 1. Akt, scene 4

INTRODUKTION

William Shakespeare – helt kort fortalt: Shakespeare blev født i Stratford-upon-Avon (1564-1616). Han blev i 1594 skuespiller i den engelske teatertrup The Chamberlain's Men, som holdt til i London og senere fik navnet The King's Men. Truppen byggede i 1599 det berømte teater The Globe. Shakespeare fungerede både som dramatiker og skuespiller i truppen og skrev til sæsonen 1600/1601 komedien *Twelfth Night* og tragedien *Hamlet*. Richard Burbage (1567-1619) spillede Hamlet, og Shakespeare selv spillede spøgelset. Shakespeares dramatiske forfatterskab er i dag verdenskendt, men hans forfatterskab inkluderede desuden digte og sonetter, og han var også på sin egen tid anerkendt som digter. Shakespeare hentede inspiration til sine stykker i gamle fortællinger, mytologi og sagn. Inspirationen til *Hamlet* har han hentet i den historiske fortælling om den danske prins Amled. Handlingen i de to fortællinger ligger utrolig tæt op ad hinanden. Den mest kendte gengivelse af fortællingen om Amled finder vi hos Saxo Grammaticus i dennes Danmarkskrønike fra 1100-tallet. Fortællingen om Amled er bl.a. let tilgængelig her:

http://www.hamletscenen.dk/dk-forside/om-os/historie/saxo-grammaticus-fortaelling-om-amled/

Ser man på interessen for *Hamlet* fra Shakespeares samtid frem til i dag, har den udviklet sig med tiden. I dag er *Hamlet* på listen over de helt store klassikere, og der er stadig en stor mængde aktualitet at hente i Shakespeares tematikker i *Hamlet*: politisk magtspil, kærlighed, sindssyge, svigt, at miste sin far i en ung alder, et usundt og kompliceret forhold mellem mor og søn; men også om, hvordan sprog kan bruges til at forvirre, forstyrre, undertrykke og sætte fri.

I forhold til en større, teater- og litteraturhistorisk sammenhæng, har *Hamlet* en særlig status, bl.a. fordi teksten er det første sted, hvor vi møder en helt, titelfiguren Hamlet, der ikke udelukkende og først og fremmest handler, men tværtimod tøver og bruger tiden og kræfterne på refleksion. Hvor Ødipus uden tøven dræber sin far (fordi han tror, det er en landevejsrøver), gifter sig med sin

mor (fordi han ikke ved, det hans mor) og stikker sine egen øjne ud (fordi han opdager, at han har dræbt sin far og giftet sig med sin mor), er Hamlet påfaldende passiv på trods af, at spøgelset, den gamle, nu døde Kong Hamlet allerede i 1. akt fortæller ham alt. Det er som om, Hamlet på et fundamentalt plan fra begyndelsen har forstået, at hævn ikke gavner, og at der muligvis, dybest set ikke er *noget*, der gavner, eftersom vi netop ikke kan undgå at gå til grunde i vore forsøg på til evig tid at hævne os på hinanden. I hvert fald er det denne tøven, der har Hamlet så berømt og man har bl.a. opfattet ham som litteraturhistoriens første intellektuelle: Han vil nemlig hellere reflektere (Hvad vil det i det hele taget sige at være? Er der nogen der ved det?) end at handle (han står faktisk med sværdet klar til at halshugge den bedende Claudius, men han gør det ikke).

Tematisk har skildringen af galskab, melankoli og sindssyge haft stor betydning, og der drages i den forbindelse paralleller og refereres til *Hamlet* hele vejen op igennem teaterhistorien.

HAMLET, AALBORG TEATER 16/17:

Omdrejningspunktet for Aalborg Teaters produktion af Hamlet anno 2016 er den type helt, vi i dag kan spejle i Hamlet. Hamlets dilemma kan nemlig på rigtig mange måder sammenlignes med nutidens whistleblowers, dvs. personer, som har offentliggjort hemmelige dokumenter, der afslører, at magthavere bryder loven, aflytter befolkninger, begår forbrydelser. Hamlet bliver på samme måde allerede i første akt opmærksom på en hemmelighed, som kan vælte kongen og dermed kaste staten Danmark ud i en krise: Hamlet får at vide, at hans fars bror, Claudius, har myrdet Hamlets far, den gamle konge. Det vil sige, at han, der nu har magten i Danmark, Claudius, er en forbryder, men ingen andre end Hamlet ved det.
Hvad stiller man op, når man har en stor og farlig viden, en sandhed, der kan få en hel stat til at synke i grus – men en sandhed, der også kan tage livet af den, der siger den højt?
Handlingen udspiller sig i denne opsætning i et Danmark, som er blevet en slyngelstat med overvågning, beskidte handler og undertrykkelse.

Undervisningsmaterialet har, i tråd med forestillingen, samme omdrejningspunkt.

God arbejdslyst!

BAG OM FORESTILLINGEN

Der er mange gode grunde til at vælge at sætte *Hamlet* på plakaten. Shakespeares fortælling om Hamlet er et af de mest spillede stykker verden over. Det kan skyldes stykkets status som klassiker, en rigdom på temaer, som knytter sig til noget helt eksistentielt i mennesket og derfor bliver ved med at være aktuelle, det unikke lyriske sprog, som på originalsproget er nærmest legende i sin finurlige dobbelttydighed, kompleksiteten i Hamlets karakter som gør rollen så eftertragtet, osv. osv.

Det særlige aspekt, der fik os til at vælge *Hamlet*, er, at Hamlet ligner vore dages "whistle-blowers". Vi synes, at Hamlets dilemma er ekstremt samtidsrelevant, og det er derfor det, der er omdrejningspunktet for iscenesættelsen.

Hans Henriksen, som instruerer forestillingen, fortæller om *Hamlet*:

"Det handler om en ung mand med en kultiveret baggrund. Han har en stærk og elsket far og konge, som har ageret klogt indenfor "ordensreglerne". Han har humanistiske idealer, er veluddannet og reflekteret med høj moral og etik. En ung aristokrat, som har en grundlæggende opfattelse af, at vi lever i en verden af mennesker, som kan forholde sig til hinanden som mennesker.

Hamlet er studerende, da han får at vide, at hans far er død, og han opdager til sin overraskelse og forfærdelse, at moren har giftet sig med onklen – Hamlets farbror, hvilket sætter ham helt ud af balance. Det bryder med hele hans verdensopfattelse, det gamle syn og den gamle orden er sat ud af spil, og alt er sat i et nyt perspektiv. Han er i krise.

Pludselig får han en opvågning, ser faren i et syn og forstår, at det er et spil om magt, som han tidligere ikke har set og forstået. Han skal hævne sin far samtidig med, at han skal holde sin sjæl ren og undgå at lade det gå ud over sin mor – en umulig opgave, et paradoks.

Han bliver mere og mere radikaliseret i sit forsøg på at genoprette en eller anden form for orden og tager et liv, som ikke var meningen, og da han kommer hjem fra England, forstår han, at den eneste måde at redde sin sjæl på er ved selv at dø.

Hamlet er et "hævnstykke". Det er en fortælling om, hvordan man bliver radikaliseret gennem ønsket om at genoprette retfærdighed, balance og en menneskelighed i verden, og hvordan helt specifikke personlige oplevelser ligger til grund for vores virkelighedsopfattelse og kan føre til en form for radikalisering. Den rene menneskelige psykologi beskrives rigtig godt gennem dette stykke. Også i vores tid ser vi forfærdelige handlinger "for the greater good". Det er en vej, vi stadig tager! "

Om iscenesættelsen siger Hans Henriksen:

"Vi lader handlingen udspille sig i Danmark i nær fremtid. Det er ikke en futuristisk verden, men den verden, vi kender til, er gået i opløsning. Der er sket en fragmentering af magt og orden, ligesom vi kender det fra f.eks. Irak, Syrien og Sydamerika. Der er mangel på orden og truslen om en guerillabevægelses overtag (Fortinbras). Overvågning er et stort tema, og alle er en del af konspirationen.

Vi står i dag på grænsen til dette – vi oplever brud på ordensreglerne (f.eks. FN-konventionerne), som bliver retfærdiggjort med gode hensigter. Vi lever med en grundlæggende mangel på tillid og med massiv overvågning. Vi er i en overgangsperiode, hvor vi har mistet troen på den orden, vi kender, men endnu ikke ser en mulig ny orden. Vi oplever at se noget komme (en tendens, en politisk og menneskelig udvikling), som vi er bange for.

Vi oplever med denne opsætning, at *Hamlet* tilbyder refleksion og en mulig forklaring på de veje, vi er på vej til at gå – menneskeligt psykologisk, en vej der tvinger sig selv frem, uden at vi rigtigt kan gøre noget. "

BAG OM KARAKTEREN

Der ligger typisk et meget omfattende stykke karakterarbejde forud for den karakter, vi møder på scenen. Udover den information skuespilleren kan hente om sin rolle i selve teksten, må skuespilleren på jagt efter "underteksten". Undertekst kan f.eks. være karakterens psykologi og sjæleliv. Det kan være den del af forhistorien, vi ikke bliver præsenteret for. Undertekst er alt det, der gør, at karakteren tænker, føler, siger og handler, som den gør. Skuespilleren kan hente inspiration til sin karakter alle mulige og umulige steder fra.

Patrick Baurichter, som spiller Hamlet, fortæller her lidt om sit arbejde med den Hamletkarakter, som I kommer til at møde:

Hvad har været vigtigt for dig i dit arbejde med at skabe Hamletkarakteren?

"I første omgang har det været vigtigt at sænke paraderne og overgive mig til de forventninger jeg har til mig selv. Det er den største udfordring jeg har stået overfor som skuespiller. Min ærefrygt overfor den mest ikoniske, mest omdiskuterede og mest spillede rolle indenfor drama har været enormt vigtig at lægge på hylden. Jeg har prøvet at læse så meget jeg kunne, se så meget jeg tillod mig selv og ladet det strømme i mit arbejde og i mødet med mine medspillere. Det er klart det vigtigste for mig at reagere på, hvad mine medspillere og instruktøren byder ind med, for jeg står jo langt fra alene med det. Heldigvis.

Det er meget vigtigt for mig at have respekt for Shakespeare. At gøre alt for at hans fantastiske tekst bliver vedkommende for mennesker i dag. Jeg knokler sindssygt meget med teksten. For på den ene side skal den ikke miste sin kunstfærdighed, men heller ikke blive totalt uforståelig. Jeg vil kæmpe til sidste blodsdråbe for, at han bliver et spejl for alle os fortvivlede unge mennesker, som ikke ved, hvem vi er i denne fucked up verden.

Jeg finder altid en slags rollemodeller og ikoner, som jeg lader mig inspirere af, fra litteratur, film, musik, det virkelige liv etc. Og denne gang har jeg været inspireret af Michael Corleone fra *The Godfather II*, af Yahya Hassan, som privatperson og af

Bisse (dansk musiker), især hans sang "kærlighedsbarnet" som for mig lige nu er hovedinspirationen til Hamlet.” (se bilag 2)

Hvordan oplever du Hamlets dilemma?

”I mine øjne er han et kærlighedsbarn. Han har en far, som han elsker og ser op til, en pige, han elsker overalt på jorden og en mor, der elsker ham og hans far ubetinget. Han har et kommende hverv som konge, en magtfuld position han er ved at være rede til at bestride, men så sker der den slags ting, der ændrer alt radikalt. Hans far dør, hans mor gifter sig kort tid efter med hans onkel, hans venner udspionerer ham, hans fars tidligere politiske støtter skifter position, alt er mildest talt råddent i Danmark (hele verden), og alle ved det. Hans far viser sig for ham og fortæller ham, at han blev dræbt af sin bror. At han skal hævne hans død, men han skal holde sindet rent og ikke nære hævntanker mod sin mor. Det store spørgsmål er, hvordan man hævner noget så sindssygt? Er det hævn at dræbe onklen? At udstille ham offentligt? Kan han gennemføre missionen uden at hævne sig på sin mor? Kan han holde sindet rent? Og hvad betyder det? Hvad bliver han nødt til at ofre? Og er han i stand til at gennemføre en livsfarlig mission, hvor onklen ønsker ham død? Jeg kunne blive ved... Mange dilemmaer... Men hoved dilemmaet er: Hvordan viser jeg hele verden, hvor vanvittig en tyran der nu er konge, uden at ofre alt og alle og ikke mindst mig selv på det.”

Lykkes han med sin mission?

”Det er svært at sige, nærmest umuligt. Det tror jeg skal være op til den enkelte at vurdere. Han nærer hævntanker mod sin mor, han har lyst til at slå hende ihjel. Hans kæreste begår selvmord. Han ender med at have slået tre mennesker ihjel og beordret to dræbt. Han hævner sin fars død, men ofrer alt og dør selv til sidst. Men Horatio (Hamlets mest trofaste ven) viderebringer hele historien til resten af verden. Og det at historien om ham viderebringes er i sig selv det mest afgørende. Men betyder det, at hans mission er lykkes? Mister han sindet undervejs? Han siger til Horatio, efter han har sørget for at hans to

skolekammerater er blevet slået ihjel: "De rører ikke min samvittighed". Det er radikalt. Hamlet er ikke afsindig men gal med vilje, og det ender med at gå grueligt galt."

Hvad er det mest afgørende eller mest betydningsfulde sted i forestillingen for Hamlet og hvorfor?

"Der er fire i mine øjne.

Den første er, hvor spøgelset fortæller ham, at hans far blev dræbt af hans egen onkel. Det ændrer Hamlet. Efter farens død, hans mors fuldstændigt uhørte ægteskab med Claudius og undergravelsen af hans position som tronarving, har hans liv mistet mening, og han nærer selvmordstanker. Men da spøgelset fortæller ham om drabet, får hans liv lige pludseligt mening, en mening med de mest horrible konsekvenser. Han skal hævne sin fars død! Det giver ham nyt liv at kaste sig ind i en umulig mission, som han ved ender med den visse død.

Den anden er "Mouse trap", stykket i stykket, hvor han afslører for kongen, at han ved, hvad han har gjort. Kongen flygter fra stykket, og Hamlet får dermed vist offentligheden, at der er noget rivravruskende galt med deres leder.

Den tredje er, hvor han begår sit første mord. Et meget mærkeligt mord. Han dræber kongens rådgiver, Ofelias far Polonius, bag et tæppe, så han ved ikke, hvem han dræber. Han siger, at han tror, det er kongen, men jeg er nu ret sikker på, at han ved, det ikke er kongen, og det lader tilsyneladende ikke til at betyde så meget for ham. Han er mere optaget af at hævne sig på sin mor, som han på det strengeste har fået besked på ikke at hævne, og han ender med at gemme liget af en eller anden mærkelig grund. Der sker et eller andet med Hamlet der, som ændrer ham fuldstændigt, og det er noget meget væsentligt, jeg skal finde ud af. Eller måske ikke. Måske er det umuligt at forstå.

Den fjerde er der, hvor han er blevet sendt til England og finder ud af, at hans onkel har beordret ham dræbt. En scene, der sjovt nok ikke er med i stykket, men som han fortæller, er sket. Noget som også er mystisk… For ingen ved reelt set, om det er sandt... Men uanset hvad er Hamlet gået ind i sin sidste forvandling, da

han kommer tilbage til Danmark. Nu er han klar til at slå kongen ihjel, han mangler bare det sidste stik, som så ender med at slå ham ihjel."

Hvad er det vigtigste (eller bedste), man kan tage med sig, når man forlader salen?

"I et af mine yndlingsdigte af Sophus Claussen "Digteren og Daarskaben" står der:

"Således er sjælene stedt i nød
Tre hundrede år efter Shakespeares død.
Det friske råb: Slå ihjel! Slå ihjel!
Fornyes hver morgen og dør ingen kvæld."

Det er 100 år siden han skrev det… Jeg synes desværre, at stykket er aktuelt af de forkerte årsager.

Jeg synes, det er vigtigt, at man ser, hvor meget et enkelt menneske ender med at ofre for at rede verden fra en tyran.

Og det store spørgsmål er: Var den gamle Kong Hamlet en tyran? Eller er det Claudius, der en tyran? Og er det Hamlet, der redder verden fra en tyran, eller er det Claudius? Begge ofrer alt. Det, synes jeg, er vigtigt at spørge om i dag.

Vi har tyraner i vores verden, og spørgsmålet er, hvem det er? Hvem der har skabt dem, og hvordan er de blevet skabt? Hvad hvis vi selv er det? Hvad gør vi? Og hvem gør det? Gør jeg? Og er man villig til at ofre alt for at ændre det? Er jeg det? "At være eller ikke..."

Fra mit synspunkt er det vigtigt, at man ikke går derfra og tænker: "Hamlet er en helt" - for det er han ikke."

Hvad er dit yndlingssted i forestillingen?

"Der hvor spøgelset viser sig for Hamlet, for anden gang, mens han er i gang med at forulempe sin mor. Det er helt hjernevridende fantastisk. Det kommer på det

helt rigtige tidspunkt. Hamlet har lige slået et menneske ihjel, sin svigerfar. Han har vredet hjertet i sin mor og fortalt hende, at hun har giftet sig med ham, der dræbte hendes mand - sin søns far, Kongen! Og så kommer spøgelset og viser sig for Hamlet. Lige i det øjeblik hvor Hamlet har overskredet det, han lovede sin far ikke at gøre. Men det mest sindssyge er, hvorfor ser hans mor ikke spøgelset?! Hun kan se Hamlet snakke med luften. Er Hamlet blevet gal? Kan Gertrud ikke se sandheden i øjnene? Er hele stykket blevet galt? Jeg elsker det mytiske lag i fortællingen, og at det både er en central drivkraft og bremseklods for handlingen. Det gør, at alt er muligt. Man skal bare tro på noget, et eller andet, så er der en sandhed, man kan handle på. Men kan man handle på noget der er så svært at tro på som et spøgelse? Hvad hvis man ikke tror på noget? Ikke tror på demokratiet, ikke tror på Gud, spøgelser, forældre, banker, venner, journalister, fjender, humanister, videnskab... Hvilken sandhed finder man så? Jeg er faldet over et begreb, som bliver mere og mere anvendt til at beskrive vores tid i den vestlige verden, og det er "det post-faktuelle samfund." Bare det, at et sådant begreb finder plads i den offentlige debat, giver mig rimelig grund til at tro, at der findes mange Hamlet'er rundt omkring i verden. Og jeg håber, vi kan ramme en eller to."

Hamlets galskab "ikke afsindig men gal med vilje"?

"Hamlet er både en fantastisk dygtig skuespiller og en rigtigt dårlig en af slagsen. Han er fantastisk dygtig til at spille gal, så alle tror på det. Det, der gør det farligt er, at han spiller i virkeligheden, så når han tager kostumet af, er han stadig Hamlet. Og det gør, at ligegyldigt hvad han gør og siger, og ligegyldigt hvem han er i "virkeligheden", er han gal for de andre i stykket og for os beskuere. Så kan han påstå nok så meget, at han "ikke er afsindig, men gal med vilje". Men værst af alt er det, at han er en elendig skuespiller, fordi han bliver grebet så meget af sin rolle, at han forglemmer sig selv i den i en sådan grad, at han aldrig kan finde tilbage igen. "

AT ARBEJDE MED FORESTILLINGEN

Horatio siger meget tidligt i forestillingen: "Sæt Jer ned, og lad os atter storme jeres ører".
Vi vil med nedenstående opgaver invitere jer til selv at arbejde med teksten, før I lader jer storme, og arbejde videre med forestillingen, når stormen har lagt sig.
God arbejdslyst!

FØR FORESTILLINGEN:

TO BE OR NOT TO BE

Det berømteste replik i *Hamlet* er uden tvivl: "To be or not to be that is the question" eller som det hedder på dansk i den oversættelse af Niels Bruns, som vi bruger: "At være eller ikke, sådan er det". Det er den første linje i Hamlets store, eksistentielle monolog fra 3. akt, og den har været genstand for diverse studier indenfor filosofi, religion, retorik, dramaturgi, samfundsfag, historie, teaterhistorie, engelsk osv. osv.

I forbindelse med vores opsætning er monologen særlig interessant, fordi den er helt central for Hamlets dilemma og det valg, han må træffe. Han har fået en revolutionerende viden, og både hans egen, hans nærmeste og hele landets skæbne afhænger af, hvad han vælger at gøre med denne viden, hvilket menneske, hvilken slags helt eller ikke han vælger at være: At være eller ikke at være, det er spørgsmålet.

OPGAVE:

- (Engelskundervisning:) Lav jeres egen oversættelse af originaltekst. Læg mærke til Shakespeares sproglige opfindelser. Man mener, at Shakespeare har tilført det engelske sprog mere end 1700 ord. (bilag 1)
- Sammenlign jeres oversættelse med vores bearbejdede tekst.

- Lav jeres egen helt moderne oversættelse af monologen.
- Diskuter, hvad der vindes og tabes i forhold til den originale og den moderne version.
- Diskuter, i hvilket omfang den forholder sig til en moderne samfundsproblematik. Det er muligt at hente inspiration hos instruktør Hans Henriksen i "Bag om forestillingen" og hos skuespiller Patrick Baurichter i "Bag om karakteren".

Det sproglige arbejde med teksten er et godt udgangspunkt for tekstforståelsen og dermed også et godt grundlag for at diskutere tekstens indhold i forhold til tematik og Hamlets dilemma.

KARAKTERANALYSE

Omdrejningspunktet for vores opsætning af *Hamlet* er som sagt den parallel, man kan drage mellem Hamlet og nutidens whistleblowers. Som en del af den diskussion vil det derfor være interessant at se nærmere på karakteren Hamlet.

OPGAVE:

Lav en karakteranalyse af Hamlet. Det kunne f.eks. være en model i tre etaper:

1. En karakteranalyse på baggrund af teksten, som kan udvides med de aristoteliske analysebegreber: Peripeti, Anagnorsis og Hamartia. Se forklaring nedenfor*.
2. At læse og lytte til "KÆRLIGHEDSBARNET" af Bisse, som Patrick Baurichter, der spiller Hamlet, er inspireret af i sit karakterarbejde, og tale om, hvordan I oplever, det vækker genklang (eller ikke) i Hamletkarakteren. (Bilag 2)

3. Efter forestillingen at sammenholde det, I oplevede, med den tolkning I lavede forinden.

De aristoteliske analysebegreber: Peripeti, Anagnorsis og Hamartia bruges oprindeligt til at fastlægge en tragedies handling, men i tilfældet med Hamlet kan de med fordel benyttes til at tale om karakterens udvikling gennem stykket.

Peripeti betyder vendepunkt. Dvs. et punkt, hvor handlingen tager en overraskende vending. Peripetien skal følge som en nødvendighed af handlingens begyndelse, men den skal alligevel være uforudsigelig nok til, at tilskuerne overraskes af den. Aristoteles synes, tragedier fungerer bedst, hvis peripetien ligger lige i midten.

Anagnorisis er betegnelsen for det punkt i handlingen, hvor hovedpersonen (eller "helten", som Aristoteles kalder ham) forstår, hvad Peripetien betyder. Anagnorisis er en "genkendelse" eller "erkendelse", dvs. en scene i tragedien, hvor helten pludselig indser, hvad det er, han har gjort og hvilke grusomme konsekvenser, det må have.

Hamartia oversættes som regel med "fejlgreb". Det er den del af handlingen, der ligger før peripeti og anagnorisis, hvor helten begår en fejl, som hurtigt sætter handlingen i gang. Aristoteles skriver, at det skal være en fejl, som tilskuerne også selv ville kunne begå, altså noget, som enhver af os kunne komme til at gøre, hvis vi var i samme situation som helten. Dog må helten ikke være helt uskyldig i sit fejlgreb: det skal være en slags "smutter", som vi som tilskuere godt kan sætte os ind i, så vi tænker: "Ja, OK, det kan jo ske, det der, selvom man helst ikke skal gøre sådan".

DISKUSSION

Læsninger og fortolkninger af *Hamlet* er lige så forskellige, som de er mange. Når I diskuterer tematikker, problemtikker og oplevelser af *Hamlet*, er det vigtigt at anerkende hinandens forskellige perspektiver og referencerammer, man kan måske ligefrem gå hen og blive inspireret af en andens måde at forstå noget på. Der er nok af interessante temaer at tage fat på, I skal derfor ikke lade jer begrænse af de to spor, jeg foreslår her.

OPGAVE:

Diskuter **Hamlets dilemma** i plenum eller større grupper ved f.eks. at stille spørgsmålene:

- Hamlet lover at hævne sin far, men hvad præcis er det egentlig, han lover? (Bilag 3)
- Hvordan forstår I dilemmaet?
- Hvordan udspiller det sig?
- Hvilke konsekvenser får det?
- Lykkes han med sin mission?
- Har vi som mennesker pligt til at sige sandheden?
- Og er det overhovedet muligt at definere, hvad denne sandhed er? Jf. Patrick Baurichters oplæg i "Bag om karakteren" og hans brug af et begreb som: Det post-faktuelle samfund.
- **Er Hamlet en helt?**

Diskuter den mulige **aktualitet** i *Hamlet* ved f.eks. at perspektivere til:

- Nutidens mest kendte whistleblowers: Julian Assange, grundlægger af WikiLeaks, en non-profit organisation, som publicerer lækkede offentlige dokumenter, og Edward Snowden, som blev kendt for at lække oplysninger om NSA's massive masseovervågning af bl.a. Europa-Parlamentarikere. I husker måske aflytningen af den tyske forbundskansler Angela Merkels mobiltelefon.
- Hvilken risiko løber man i dag som whistleblower?
- Hvor går grænsen for, hvornår en whistleblower er helt eller trussel?
- Læs Hans Henriksen indlæg i "Bag om forestillingen".

EFTER FORESTILLINGEN:

TEATEROPLEVELSEN:

Typisk for de fleste af os vil man efter en forestilling stille spørgsmålene: "Var det godt? Nå, hvad synes du så? Hvad handlede det om?" Men faktisk er det mindst ligeså relevant, og måske i virkeligheden mere relevant, at spørge ind til, hvordan det "handlede". At gå i teatret og se Hamlet er mere end en fortælling fra A til B på Store Scene. Det er hele atmosfæren, lys, lyd, iscenesættelse, personlige reference rammer, refleksionsrum, følelsesinvadering, intimitet,

distance, begejstring, forundring, nærvær, kedsomhed, ondt i bagen, tid der flyver, selvfortabelse osv. osv. Der er en hel masse faktorer til stede i rummet, som har indflydelse på, hvordan vi oplever den fortælling, vi præsenteres for.

Teatret er desuden særligt i sin form ved, at man som publikum bliver en aktiv del af fortællingens realisering via den fiktionskontrakt, som forestillingen indgår med sit publikum. Som publikum fuldender man fiktionen ved at acceptere fiktionskontrakten (eksempelvis at karakteren dør, når han tager jakken af). Den enkeltes tolkning af en situation har desuden stor betydning for fortællingen, fordi man ikke som på film har close ups, hurtige klip frem og tilbage i tid, detaljenedslag, underlægningsmusik osv. osv. til at udpensle alt det, som ikke bliver sagt eller på anden vis fremgår tydeligt at fortællingen, lad os kalde det: "underteksten". Teatrets virkemidler er nogle andre, og publikum er på ingen måde overladt til sig selv! Men teaterpublikummet er, i højere grad end med film, med til selv at digte denne "undertekst". En klar styrke ved teatret vil mange mene, fordi forestillingen på den måde får lov til at resonere i kroppen på den enkelte. For andre skaber det forbehold, fordi man gerne vil forstå forestillingen "rigtigt" og bliver usikker på, hvad den "rigtige" forståelse er. Hvad oplevede I?

OPGAVE:

Man kan med fordel gå ind i en åben og måske lidt uformel **forestillingsanalyse** ved hjælp af forholdsvis åbne spørgsmål som:

- Hvad husker du bedst?
- Hvad var det bedste?
- Hvad var det værste?
- Hvordan oplevede du:
    - Lyset?
    - Lyden?
    - Scenografien?
- Og hvordan påvirkede det helhedsoplevelsen?
- Hvordan oplevede du Hamlet?

- Hvordan oplevede du de andre karakterer?
- Hvad oplevede du var en fordel ved at opleve historien iscenesat på teatret?
- Hvad oplevede du var en ulempe?

Spørgsmålene kan stilles i plenum et ad gangen, hvor alle har mulighed for at byde ind og lade sig inspirere af hinanden, eller de kan fordeles på grupper, som "fremlægger" deres bud for resten af klassen og lade dette være udgangspunkt for en diskussion. Eleverne kan også arbejde i grupper med alle spørgsmål og fremlægge for hinanden. Der er mange muligheder!

Formålet med at stille disse relativt åbne spørgsmål er at give plads til elevernes individuelle oplevelse og refleksion. Det har stor refleksionsværdi, at eleverne bliver præsenteret for hinandens forskellige måder at opleve forestillingen på og efterfølgende at gå ind i, hvad der ligger til grund for dette.

OPGAVE:

Har man forud for forestillingen arbejdet med teksten, vil det naturligvis være oplagt at arbejde med **komparativ analyse** i et eller andet format fra reflekteret samtale til mere dybdegående analyse.

- Lav en komparativ analyse på baggrund af forudgående arbejde med teksten med fokus på f.eks.:
    - Fortællingen.
    - Hamlet.
    - Modernisering/aktualisering i forhold til tema og iscenesættelse.

Hvad er en slyngelstat?

Baggrundsartikel til Hamlet af Jens Christian Lauenstein Led

”Slyngelstat” er en relativt ung neologisme. Det er en oversættelse af det engelske ”rougue state”, som første gang blev brugt i 1994 af den amerikanske sikkerhedsrådgiver Anthony Lake. Han betegnede visse stater som slyngelstater, defineret som ”stater, der ikke blot har sat sig udenfor den demokratiske familie, men også angriber fundamentale værdier”.

Han benævner derpå eksplicit Cuba, Irak, Iran, Nordkorea og Libyen som konkrete eksempler på slyngelstater. Fra og med angrebet på World Trade Center i 2001 blev slyngelstatsbegrebet brugt ganske flittigt, og slyngelstaterne udgjorde nu den berømte ”ondskabens akse”. Historien har med grusom tydelighed vist, at det at opholde sig i et land, der har fået prædikatet ”slyngelstat”, er en yderst farlig affære: Irak, Afghanistan og Libyen har mildest talt mærket konsekvenserne i form af enorme mængder af bomber, krig og ødelæggelse, og i skrivende stund lader alle tre lande sig bedst beskrive som ”failed states”, fejlslagne stater uden egentligt styre, lov og ret.

Men hvis det at lade hånt om den demokratiske familie og dens fundamentale værdier gør et land til slyngelstat, hvordan står det så til med Danmark? Vi var tilsyneladende klar til at udlevere Edward Snowden til tvivlsom retsforfølgelse i USA. Vi har gentagne gange sendt soldater, bomber og militært isenkram til krige, som ikke havde FN-mandat. Forbryder vi os så ikke mod international lov? Er vi så ikke selv slyngler? I hvert fald må vi være yderst opmærksomme på, om nogen begynder at kalde os en slyngelstat og ikke mindst hvem, der i så fald gør det. Det er et ord, der kan føre til massedrab.

Bilag 1

TO BE OR NOT TO BE

To be, or not to be: that is the question:
Whether 'tis nobler in the mind to suffer
The slings and arrows of outrageous fortune,
Or to take arms against a sea of troubles,
And by opposing end them? To die: to sleep;
No more; and by a sleep to say we end
The heart-ache and the thousand natural shocks
That flesh is heir to, 'tis a consummation
Devoutly to be wish'd. To die, to sleep;
To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub;
For in that sleep of death what dreams may come
When we have shuffled off this mortal coil,
Must give us pause: there's the respect
That makes calamity of so long life;
For who would bear the whips and scorns of time,
The oppressor's wrong, the proud man's contumely,
The pangs of despised love, the law's delay,
The insolence of office and the spurns
That patient merit of the unworthy takes,
When he himself might his quietus make
With a bare bodkin? who would fardels bear,
To grunt and sweat under a weary life,
But that the dread of something after death,
The undiscover'd country from whose bourn
No traveller returns, puzzles the will
And makes us rather bear those ills we have
Than fly to others that we know not of?
Thus conscience does make cowards of us all;
And thus the native hue of resolution
Is sicklied o'er with the pale cast of thought,
And enterprises of great pith and moment
With this regard their currents turn awry,
And lose the name of action.–Soft you now!
The fair Ophelia! Nymph, in thy orisons
Be all my sins remember'd.

AT VÆRE ELLER IKKE *På dansk ved Niels Brunse*

At være eller ikke, sådan er det -
om det er ædlest for et sind at tåle
den tøjlesløse skæbnes hvasse skyts
eller gå væbnet mod et hav af plager
og ende dem med trods. At dø, at sove -
så enkelt; og at sige, søvnen ender
den hjerteve, de tusind styrkeprøver,
vort kød har arvet - vist er det en udgang,
man fromt må ønske sig. At dø, at sove -
at sove, måske drømme. Dér er knuden,
for hvad får vi at se i dødens søvn,
når vi blir kroppens kval og uro kvit?
Dét får os til at tøve, dét er tanken,
der gir vor trængsel alt for langt et liv,
for hvem gad bære verdens pisk og spot,
tyrannens overgreb, den stoltes hån,
et vraget hjertes pinsler, lovens træghed,
oppustet embedshovmod og de spark,
fortjenstfuldheden får af usselrygge,
hvis han ku gøre regnebrættet op
med blot en dolk? Hvem ville bære byrder
og svedig stønne under livets slid,
hvis ikke skræk for noget efter døden,
et uopdaget land, hvis grænse ingen
er vendt tilbage fra, betog os viljen,
så hellere vi bær' de vante onder
end flygter bort til andres uvished?
Således gør samvittighed os feje,
sådan blir handlekraftens friske lød
gjort grå og gusten af en tankes skygge,
og forsæt, som har vundet fart og højde,
de driver ud af kurs ved den bevidsthed
og taber navn af handling. - Stille, vent:
Ofelia, den smukke. - Nymfe, husk mig
og mine synder i din fromme bøn.

Bilag 2

KÆRLIGHEDSBARNET af BISSE

mine medmennesker
jeg kan ik la dem være
konstant må jeg spørge dem om noget
få dem til at grine af noget
få dem til at bevæge sig
og røre mig
rør ved mig
hvorfor ska jeg sådan berøres?
hvorfor har jeg brug for at de gør det
har jeg ik fået nok kærlighed i mit liv?
har jeg ik kendt piger, som elsked mig?
var der ik et tidspunkt hvor du elsked mig?

jeg blev født under en heldig stjerne
i kærlighed kom jeg til verden
jeg er kærlighedsbarnet
jeg ved hvad kærligheden er
jeg har set den i øjnene
jeg har set den i hendes øjne
jeg har set den i alles øjne
jeg har set forundringen, knusforelskelsen
hjertet der smelter som smør
jeg ved hvad kærlighed er
hvorfor behøve den mer?
hvad vil jeg opnå med den?
ingenting
jeg vil bare være i den

men hvem er jeg til sige hvad kærlighed er?
hvem er jeg til at stå her og udbrede mig foran jer?
hvem er jeg når du ik er her mere?
hvem er jeg til at kritisere dig for dine valg

og hvem er jeg når alt kommer til alt
og hvem er hende der står overfor mig?

jeg må bare være i den
som fisken i vandet
som fuglen i luften
er kærligheden menneskets rette element
tror du ik på den?
tror du ik at nogen vil elske mig
for det jeg sir og gør og gir udtryk for?
er der ik en derude som går og leder efter mig
som bamsen der er blevet forladt af barnet
og så inderligt længes efter en legekammerat

det somatiske, psykiske smukke og sunde
med det utilgiveligt dumme og onde
den flintrende vrede med den brusende glæde
det uendeligt fine med det rådne og skidne
jeg elsker dem for dem de er
jeg kan bare ik la dem være mine medmennesker
selvom vi sårer hinanden hele tiden
såret er så såre smukt

og hvem er jeg til at sige hvad kærlighed er?
hvem er jeg til at stå her og udbrede mig foran jer?
hvem er jeg når du ik er her mere?
hvem er jeg til at kritisere dig for dine valg
og hvem er jeg når alt kommer til alt
og hvem er hende der står overfor mig?

hvem er jeg til at skyde dine fremtidsdrømme ned?
hvem er jeg til at ku gi nogen herinde den svære besked?
hvem er min baby og hvem er min skat?
kender jeg ham og kender jeg hende
og hvem er min ven og hvem er min fjende
og hvem er du og hvem er jeg?

du ska ik kigge på mig
for jeg ved det ik!

hvem er ok og hvem er ved at bryde samme under vægten
af alt det de andre ik ku bære?
hvem er den stemme inde i mit hoded som blir ved med at plage mig
og belære mig
og true med at ta mig af dage?
og hvem forblir og hvem forgår
og hvem er den kvinde der smiler er der noget jeg misforstår?
sig mig hvem du er sig hvem du er sig mig hvem du er sig mig hvem du er!

er jeg ik et menneske?
kan jeg ik bli elsket?
har jeg ik en mund?
har jeg ik to ører?
har jeg ik to øjne?
har jeg ik en næse?
er jeg ik symmetrisk?
er jeg ik symmetrisk?
ok jeg er asymmetrisk
men går jeg ik krydsgang?
se jeg går krydsgang?
er det ik krydsgang?
er jeg ik et menneske?
er jeg ik et menneske?
kan jeg ik bli elsket?
kan jeg ik bli elsket?

er jeg ik bevidst?
kan jeg ik formulere mig?
kan jeg ik læse?
kan jeg ik skrive?
har jeg ik tøj på?
har jeg ik en hættetrøje?
har jeg ik et jakkesæt?
har jeg ik en joggingdragt?

er jeg en joke?
har jeg et køleskab?
har jeg betalt skat?
har jeg betalt?
har jeg ik stemt?
tæller min stemme ik?
tæller min stemme ik?
ah kan jeg ik bli elsket?!

har jeg ik kultur?
har jeg ik figtherinstinkt?
har jeg ik job?
har jeg ik kone?
har jeg ik date?
har jeg ik exkone?
er jeg ik skilsmissefar?
har jeg ik skilsmissemor?
har jeg ik et hus
tre børn
en carport og en stationcar?
er jeg ik et menneske?
kan jeg ik bli elsket?
hvem er jeg?!
hvem er jeg?!
hvem er jeg?!
hvem er jeg?!

Bilag 3

1. akt, 4. Scene:

Genfærdet:

Hør mig.

Hamlet:

Jeg hører.

Genfærdet:

Lyt opmærksomt til

hvad jeg vil røbe.

Hamlet:

Tal. Det er min pligt.

Genfærdet:

Som du har pligt til hævn, når du har lyttet.

Hamlet:

For hvad?

Genfærdet:

Jeg er din faders ånd,

dømt til en tid at gå igen i natten

og til ved dag at faste, lagt i luer,

indtil hver syndig dåd i livets dage

er renset og brændt ud. Lyt, o lyt!

Og har du nogen tid holdt af din far -

Så hævn et hæsligt, unaturligt mord!

Hamlet:

Et mord?

Genfærdet:

Et mord så hæsligt som det altid er,

men dette fælt, fordærvet, unaturligt.

Hamlet:

Sig mig det straks, så jeg på rappe vinger
med tankens og med kærlighedens fart
kan flyve til min hævn.

Genfærdet:

Det siges om mig, at jeg sov i haven,
og at en hugorm stak mig. Hele Danmark
bedrog man med den skrøne om min død;
men vid, min ædle yngling, at den slange,
der stak din far ihjel, nu har hans krone.

Hamlet:

Åh, klarsyn i min sjæl! Min egen onkel?

Genfærdet:

Ja, dette utugtsbæst, det blodskamsudyr
forstod med magisk kløgt og lumske gaver
at vinde til sin lave, usle lyst
min dronnings vilje, dydig som hun syntes.
Men vent; jeg tror jeg vejrer morgenluften,
så lad mig tale kort. Dengang jeg lå
og sov i haven, som det var min vane
i eftermiddagsstunden, stjal din onkel
sig usét adgang til min trygge time
med saft af giftig hebon i en flaske
og hældte gennem mine ørers porte
det hæslige spedalskhedsbryg, der virker
med sådant fjendskab på et menneskes blod,
at det som kviksølv iler gennem kroppens

naturligt åbne gange og kanaler
og med sin kraft, som syredryp i mælk,
forvandler til en stiv og størknet masse
det tynde, sunde blod.
Sådan blev jeg, af broderhånd, i søvne,
på samme tid berøvet liv og krone
og dronning;
Er du en kærlig søn, så bær det ikke;
lad ikke Danmarks kongelige leje
gi plads til liderlig, forbandet blodskam.
Men hvad du end vil gøre for det mål,
hold sindet rent, lad ikke sjælen nære
hævntanker mod din mor. Lad himlen råde,
og lad de torne, hun må bære i sit bryst,
alene om at stikke. Nu, farvel.
Sankthansormslygten røber gryets komme,
den taber kraft og blegner mer og mer.
Farvel, farvel, farvel. Og glem mig ikke.
Ud.

Hamlet:

Åh, Himlens englehær! Åh jord! hvad mer?
skal Helved med? Nej, nej! Hold ud, mit hjerte,
fald ikke brat af ælde, stærke lemmer,
men hold mig oprejst. Ikke glemme dig?
Nej, arme ånd, så længe mindet bor
på denne øre klode. Glemme dig?
Fra min erindrings tavle visker jeg
alt ligegyldigt bort, hver gammel frase,
hver bogsentens, hvert udenadscitat,

som lydig ungdom har nedskrevet dér,
så kun dit bud og det alene lever
i min hukommelses indbundne bog,
urørt af mindreværdigt stof: ved Himlen!
Åh, æreløse kvinde!
Åh, slyngel, smilende, fordømte slyngel!
Min huskebog - her må jeg skrive ned,
at man kan smile og dog være slyngel;
jeg ved i hvert fald, det er sandt i Danmark.
Skriver.
Dér står du, onkel. Nu - mit ord, mit løfte:
det er: Farvel, farvel, og glem mig ikke.
Nu er det svoret.